

"Sebeup ile müsebbep, kuvvet ile amel arasında münâsebet lâzımdır. Fazla, noksan olmamalıdır..." izah eder misiniz?

"İ'lem Eyyühe'l-Azîz! Senin şuur ve ilminin sana taallûku, ahvâl ve levâzımat-ı ihtiyacâtın nisbetindedir. Çünkü, sebep ile müsebbep, kuvvet ile amel arasında münâsebet lâzımdır. Fazla, noksan olmamalıdır. Senin sana olan şuur ve ilminin nisbeti, Hâlık'ın sana olan nazar ve ilmine nisbetle bir kıl gibidir. Binaenaleyh pek cüz'î olan ilim ve şuurunla, Şems-i Ezelînin ilim ve nazarına mukabele etmekle gündüz ortasında güneşin altında, güneşin ziyasıyla mübârezeye çıkan ateş böceği gibi olma!"

Bir buğday başağı ve ona analık etmiş bulunan ince sap. O sap bir sebeptir, başak müsebbep, ikisi arasında tam bir münasebet vardır. Şimdi, o ince sapa elma yahut narı takamazsınız. Onun kuvveti bu işi görmeye yetmez.

Bizim şuur ve ilmimizin bize taaluku çok cüzidir, yâni biz sadece biliriz ki göz görmeye yarar, ayak yürümeye, el ise tutmaya. Beli organlarımızın görevlerini bilir, onlardan bu sahalarda faydalanırız. Ama vücûdumuzda görev yapan yüz trilyona yakın hücreden haberimiz olmaz, onların bütün faaliyetlerini her an izlemi gibi bir gücümüz yoktur. Kılcal damarlarımızın ekvatoru iki buçuk defa saracak kadar uzun olduğunu duyduğumuzda hayretler içinde kalırız. Hücre taşlarıyla inşa edilen içimizdeki muhteşem yapıların, mesela kalbin, böbreğin, karaciğerden, safra kesesinin çalışmalarından haberimiz bile olmaz. Bunların hepsi bizim ilmimiz ve irademiz dışında görev yaparlar. Bu konuda en fazla bilgi sahibi olan doktorlarımız bile bu bilgilerini ancak kendilerine bir şey sorulduğunda ortaya koyarlar. Onların da bütün işleri, o bilgilerine rağmen, onların bilgisi haricinde görülür.

Üstadımızın "dört kelime ile dört kelim" meselesini hatırlayalım. Kelamlardan birincisi "Ben kendime malik değilim." kelamı idi. Biz kendimize malik değiliz, her şeyimiz emanet. Her ihtiyacımız İlâhî ilimle biliniyor ve yine her işimiz aynı irade ve kudretle görülüyor. Bizim kendimizdeki tasarrufumuz Allah'ın bizdeki icraatları yanında bir kıl kadardır.

O halde, bunun şuurunda olmamız, sebeplere teşebbüsün ötesinde bir güce sahip olmadığımızı bilmemiz, her işimizde Allah'a tevekkül etmemiz, bütün hayırları O'ndan beklememiz ve beklememiz gerekir. Aksi yolda gidenler, yâni kendilerini

kendilerine malik vehmedenler “gündüz ortasında güneşin altında, güneşin ziyasıyla mübârezeye çıkan ateş böceği gibi” olurlar.